

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 15 (28)

Суми – 2019

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i15.p81>

ОСОБЛИВОСТІ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ПІДГОТОВЧОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*Маринів Володимир Іванович,
кандидат юридичних наук, доцент,
директор Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

У статті розглядаються особливості оскарження рішень суду у підготовчому провадженні. Метою статті є виявлення проблем по оскарженню рішень суду, прийнятих у підготовчому провадженні, а також формулювання пропозицій щодо їх розв'язання.

Досліджено перелік судових рішень, які приймаються у підготовчому провадженні, з точки зору можливості їх апеляційного оскарження. Встановлено, що оскарження постановлених у підготовчому провадженні ухвал допускається лише у випадках, прямо передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України.

Визначено рішення суду у вказаній стадії, які підлягають апеляційному оскарженню. До них належать рішення про затвердження угоди, закриття кримінального провадження, а також про повернення прокуророві обвинувального акта чи клопотань про застосування заходів медичного або виховного характеру.

Аргументовано, що передбачення можливості апеляційного оскарження того чи іншого судового рішення, яке приймається у підготовчому провадженні, повинно обумовлюватися, з одного боку, завданням захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, яких ці рішення стосуються, а з іншого – необхідністю забезпечення швидкого, повного й неупередженого судового розгляду.

Проаналізовано доцільність оскарження й інших судових рішень, які приймаються у підготовчому провадженні. Зроблено висновок, що чинне законодавство дещо обмежує реалізацію засади права на апеляційний перегляд справи у підготовчому провадженні. Діюча модель унеможлиблює захист прав учасників кримінального провадження та публічних інтересів. У зв'язку із чим пропонується передбачити можливість апеляційного оскарження щодо всіх рішень суду, які приймаються у підготовчому провадженні, передбачених пп. 1-5 ч. 3 ст. 314 КПК.

Ключові слова: підготовче провадження, рішення суду, апеляційне оскарження, закриття кримінального провадження, суд.

Maryniv V. I. Features of the appeal of the judgments in preparatory criminal proceedings. In article features of the appeal of the judgments in preparatory production are considered. The purpose of article is definition of problems of the appeal of the judgments made in preparatory production and also formulation of offers on their decision. The list of judgments which are accepted in preparatory production, in terms of a possibility of their appeal is investigated. It is established that the appeal of the decisions made in preparatory production is allowed only in the cases which are directly provided by the Code of Criminal Procedure.

Are defined the judgment in this stage which are subject to the appeal appeal. Decisions on the approval of the transaction, the termination of criminal proceedings and also about return to the

prosecutor of the indictment or petitions for application of measures of medical or educational character concern them.

It is reasoned that definition of a possibility of the appeal appeal of this or that judgment made in preparatory production has to be caused, on the one hand, by a problem of protection of the rights and legitimate interests of participants of criminal proceedings which these decisions concern, and with another - need of ensuring fast, full and impartial judicial proceedings.

The expediency of the appeal of other judgments which are accepted in preparatory production is analysed. The conclusion is drawn that the current legislation limits realization of the principle of the right for appeal reconsideration of the case in preparatory production. Such model limits possibilities of protection of the rights of participants of criminal proceedings and public interests. In this regard it is offered to provide a possibility of the appeal by all judgments, accepted in preparatory production, the provided subparagraph 1-5 of Part 3 of Article 314 of the Code of Criminal Procedure.

Key words: preparatory production, judgment, appeal, closing of criminal proceedings court.

Постановка проблеми. Забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення є однією із засад судочинства, закріпленою у п. 8 ч. 2 ст. 129 Конституції України та у ст. 24 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Водночас, вказана засада реалізується на різних етапах кримінального провадження по-різному. У зв'язку із цим заслуговує на увагу дослідження особливостей апеляційного оскарження судових рішень у підготовчому провадженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання перегляду судових рішень у кримінальному провадженні досліджувалися такими ученими, як Н. Р. Бобечко, О. Ю. Костюченко, В. М. Трофименко та ін. Проблеми підготовчого провадження були предметом наукового аналізу О. В. Бабаєвої, В. В. Луцика, В. О. Попелюшка, О. Ф. Шминдрук та ін. Разом з тим, у працях як вказаних, так і інших дослідників не було приділено належної уваги проблемам апеляційного оскарження рішень суду у підготовчому провадженні.

Метою цієї наукової статті є визначення проблем оскарження рішень суду, прийнятих у підготовчому провадженні, а також формулювання пропозицій щодо їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливістю підготовчого провадження є можливість прийняття численних рішень суду за його результатами, які передбачені у ч. 3 ст. 314 КПК. Аналізуючи у системному зв'язку із положеннями останньої передбачені ст. 392 КПК види судових рішень, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, можна дійти висновку, що закон передбачає можливість оскарження в апеляційному порядку всіх вироків, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили, крім випадків, передбачених ст. 394

КПК. У підготовчому провадженні законом передбачено ухвалення судом вироку лише в одному випадку – при затвердженні судом угоди. Щодо оскарження цього виду вироків частинами 3 та 4 ст. 394 КПК передбачені суттєві обмеження. Згідно із позицією Верховного Суду, ці обмеження зумовлені намаганням законодавця послідовно забезпечити реалізацію вимог засади диспозитивності, що передбачає звуження меж вимог, які можуть заявляти в апеляції суб'єкти оскарження. Таким чином створюються процесуальні запобіжники від можливої недобросовісності та зловживання процесуальними правами учасників судового розгляду, які з метою скасування вироку суду першої інстанції на підставі угоди можуть в апеляційній скарзі відмовитися від визнання обставин, які визнавалися ними під час судового провадження [1]. З вище викладеного можна дійти висновку, що обмеження в оскарженні вказаного різновиду вироків, які ухвалюються переважно у підготовчому провадженні (так, згідно із статистичними даними за 2018 р., 16 434 вироки на підставі угод було ухвалено у підготовчому провадженні, і 1 953 таких вироків – у судовому провадженні [2]), зумовлені специфічною правовою природою кримінального провадження на підставі угод, а не особливою процедурою підготовчого провадження.

Переважає більшість судових рішень, які приймаються у підготовчому провадженні, оформлюються у вигляді ухвал. Виходячи із ст. 392 КПК, оскарження постановлених у підготовчому провадженні ухвал допускається лише у випадках, прямо передбачених КПК. Стаття 314 КПК України передбачає можливість апеляційного оскарження лише щодо ухвали про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Аналіз судової практики розгляду апеляційних скарг на

такі ухвали свідчать про те, що значна їх кількість є необґрунтованою. Так, на практиці непоодинокими є випадки, коли суди першої інстанції безпідставно повертають обвинувальні акти прокурору, посилаючись на відсутність формулювання обвинувачення чи правової кваліфікації кримінального правопорушення; через неявку в судові засідання обвинуваченого, з тих мотивів, що у обвинувальному акті неправильно зазначене місце його проживання; через недоліки реєстру матеріалів досудового розслідування; коли обвинувальний акт підписаний прокурором, але незавірений гербовою печаткою тощо [3]. Крім того, повернення прокуророві обвинувального акта чи відповідних клопотань передбачає відтермінування призначення судового розгляду. В оцінках окремих дослідників це повноваження суду можна розглядати як завуальовану форму скасованого інституту повернення справи на додаткове розслідування [4, с. 21]. Можна вважати, що саме ці чинники зумовлюють необхідність закріплення у законі можливості апеляційного оскарження відповідного рішення.

Попри те, що присвячена підготовчому провадженню Глава 27 КПК не передбачає інших випадків оскарження судових рішень, вони закріплені в інших нормах КПК. Зокрема, це стосується апеляційного оскарження ухвали суду про закриття кримінального провадження (ч. 10 ст. 284 КПК), а також ухвали суду про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 288 КПК). Слід звернути увагу на те, що вказані рішення можуть бути прийняті не тільки у підготовчому провадженні, а й у стадії судового розгляду. Проте стосовно рішення про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності має місце ситуація, аналогічна рішенню суду про затвердження угоди: хоча воно може бути прийняте на будь-якій стадії судового провадження, найбільш поширеним є застосування відповідного інституту у підготовчому провадженні. Відповідно, закріплення можливості оскарження рішення про закриття кримінального провадження з вказаної підстави зумовлене специфікою інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності, а не особливостями порядку підготовчого провадження.

Таким чином, перелік судових рішень у підготовчому провадженні, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, є дещо звуженим, і дозволяє дійти висновку, що за загальним правилом оскарження судових рішень у цій стадії кримінального провадження не передбачається. Вказане положення суперечить

конституційній zasadі забезпечення права на апеляційний перегляд справи. Зважаючи на це, набувають актуальності пропозиції щодо розширення переліку прийнятих у підготовчому провадженні судових рішень, які повинні підлягати апеляційному оскарженню. Так, зокрема, пропонується передбачити можливість оскарження рішень про призначення справи до судового розгляду, про направлення справи за підсудністю тощо [5, с. 342]. На наш погляд, визначення можливості апеляційного оскарження того чи іншого судового рішення, яке приймається у підготовчому провадженні, має обумовлюватися, з одного боку, завданням захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, яких ці рішення стосуються, а з іншого – завданнями кримінального провадження, передусім забезпечення швидкого, повного й неупередженого судового розгляду.

В цьому контексті видається необхідним розширити можливість апеляційного оскарження рішень суду у підготовчому провадженні. Так, у попередніх публікаціях нами було обґрунтовано необхідність передбачити можливість оскарження ухвал суду про відмову у задоволенні клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, що сприятиме виправленню помилок чи порушень, допущених судом у вирішенні відповідного питання, що шкодять як інтересам підозрюваного, так і суспільства [6].

Вважаємо, що можливість оскарження варто передбачити також щодо ухвали суду про відмову у затвердженні угоди та повернення кримінального провадження прокурору для продовження досудового розслідування. Вказане зумовлено, перш за все, тим, що відмова в затвердженні судом угоди безпосередньо позначається на процесуальних інтересах сторін, тому необхідно передбачити дієвий механізм їх захисту. Крім того, згідно з ч. 8 ст. 474 КПК повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається. Внаслідок цього можуть бути порушені суспільні інтереси, які полягають у спрощенні та прискоренні кримінального провадження та реалізації інших переваг від укладення угод [7, с. 298]. У зв'язку із цим слід передбачити у ст. 474 КПК можливість оскарження в апеляційному порядку відмови суду у затвердженні угоди.

Апеляційному оскарженню, на наш погляд, повинні підлягати й інші рішення суду у підготовчому провадженні. Такі, як, зокрема, рішення суду направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у

випадку встановлення невідсудності кримінального провадження (п. 4 ч. 3 ст. 314 КПК). Необхідно враховувати, що підстави прийняття вказаного рішення у науковій юридичній літературі поділяються на дві групи: обов'язкові (абз. 1 ч. 1 ст. 34 КПК) та дискреційні (абз. 2 ч. 1 ст. 34 КПК) [8, с. 127]. Оскільки встановлення останніх здійснюється на підставі суддівського розсуду та з використанням оціночних понять, то повинен існувати належний механізм перевірки, який полягав би у можливості апеляційного оскарження відповідного рішення.

Аналогічні міркування можна висловити щодо рішення суду про призначення судового розгляду (п. 5 ч. 3 ст. 314 КПК). Призначення судового розгляду може здійснюватися судом лише за умови додержання процедури та виконання всіх вимог, передбачених Главою 27 КПК. Відсутність у законі положення щодо можливості оскарження вказаного рішення, з одного боку, певною мірою нівелює значення цих вимог, оскільки в деяких випадках суд може їх ігнорувати, і це не матиме жодних процесуальних наслідків. З іншого боку, це створює можливість істотних порушень вимог кримінального процесуального закону у підготовчому провадженні, що в подальшому можуть поставити під сумнів результати судового розгляду, призначеного за підсумками такого кримінального провадження, і призвести до зміни або скасування вироку. З огляду на це, в КПК необхідно передбачити можливість апеляційного оскарження такого рішення суду.

Також, для запобігання можливих порушень розумних строків судового провадження, до яких може привести закріплення можливості

оскарження вказаних вище рішень суду, прийнятих у підготовчому провадженні, вважаємо за доцільне передбачити стислі строки їх оскарження, а також те, що оскарження таких рішень не зупиняє набрання ними законної сили та їх виконання. Важливо підкреслити, що можливість оскарження необхідно передбачити лише щодо рішень суду, передбачених пп. 1-5 ч. 3 ст. 314 КПК, які мають резолютивний щодо підготовчого провадження характер. Водночас ті рішення суду, які мають проміжний характер і спрямовані на вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду (ч. 2 ст. 315 КПК), оскарженню не підлягають. До числа рішень, що не підлягають оскарженню, ми також відносимо рішення суду доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь (п. 6 ч. 3 ст. 314 КПК), оскільки воно носить суто організаційний характер і є проміжним.

Висновки. КПК обмежує реалізацію засади права на апеляційний перегляд справи у підготовчому провадженні, передбачаючи можливість апеляційного оскарження лише щодо рішень про повернення прокурору обвинувального акта чи клопотань про застосування заходів медичного або виховного характеру, затвердження угоди та закриття кримінального провадження. Вказана модель звужує можливості захисту публічних інтересів та прав учасників кримінального провадження. Тож пропонується передбачити можливість апеляційного оскарження щодо всіх рішень суду, які приймаються у підготовчому провадженні, передбачених пп. 1-5 ч.3 ст. 314 КПК.

Література :

1. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 02.10.2018 у справі № 523/13129/17. URL: https://protocol.ua/ua/vp_vs_shchodo_pidstav_oskargennya_viroku_yakim_zatverdgeno_ugodu_pro_viznannya_vinuvatosti/ (дата звернення: 01.03.2019).
2. Звіт про роботу прокурора за 12 місяців 2018 р. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 01.03.2019).
3. Узагальнення судової практики здійснення підготовчого судового провадження у кримінальному провадженні: проведено Апеляційним судом Одеської області № 9-1210/0/4-17 від 30.06.2017. URL: https://oda.court.gov.ua/userfiles/file/sud1590/Yzagalnennya_pidgotovche_provadgennya.pdf (дата звернення: 01.03.2019).
4. Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт) / О. А. Банчук, І. О. Дмитрієва, З. М. Саїдова, М. І. Хавронюк. Київ: ФОП Москаленко О.М., 2013. 40 с.
5. Бобик Т. П. Проблемні питання принципу змагальності на стадії попереднього розгляду справи суддею. II Всеукраїнські наукові читання з кримінальної юстиції пам'яті професора В. П. Колмакова : матеріали 18-19 берез. 2011 р. Одеса : Фенікс, 2011. С. 340-342.

6. Маринів В. І. Деякі проблеми апеляційного перегляду судових рішень про закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності. Вісник прокуратури. 2014. № 8. С. 81–91.

7. Лапкін А. В. Проблеми участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угоди про визнання винуватості. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2012. Вип. 11. С. 297-301.

8. Сиза Н. П. Підстави та порядок направлення кримінального провадження з одного суду до іншого. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2013. № 1 (10). С. 127-133.